

JOK-Bladet

Medlemsblad för Järvafältets Ornitologiska Klubb **3:2022**

*Smådoppingen
- doldisen i
småsjöarnas
vida vassar...
Alla våra vår-
resor till Öland...*

*Ny gästkrönikör i
detta nummer:
Mikael Schulin...
Rapport från ett
tjädergömsle...
Högländskossorna
på Järvafältet...*

Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK)

Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK), bildades 3/1 1961 och har allt sedan dess haft till huvuduppgift att observera och värna om fågelfaunan på Järvafältet med omnejd.

JOK bedriver idag en intensiv verksamhet på Järvafältet, med målsättningen att området skall innehålla en så art- och individrik natur och fågelfauna som möjligt.

Då Järvafältet är utsatt för kraftig exploatering runt kanterna, utgör klubben en viktig garant mot eventuella övertramp. Detta görs genom fortlöpande dialog med de ansvariga kommunerna, myndigheterna samt andra offentliga och privata intressenter.

JOK är en fristående lokal klubb i Stockholms Ornitologiska Förening (StOF) regionalförening i BirdLife Sverige. Vi samarbetar också med andra närstående organisationer, t.ex. Naturskyddsföreningens lokalkretsar.

Medlemsavgiften är 100:-/kalenderår
pg 580 132-9 eller Swish på nr: 1234 059 358 .
Glöm inte att meddela namn, adress, epost och tel.

Klubben har drygt 600 medlemmar.

Läs mer om klubben på hemsidan där du kan hitta kontaktuppgifter för styrelse och andra viktiga funktioner.

www.jokhemsida.se

JOK-Bladet

Årgång 62 (grundad 1961)

Nr: 3:2022

Utkommer med fyra nummer (mars, juni, sept o dec) per år till medlemmar i Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK). PDF kan hämtas på hemsidan av reg. medlemmar.

Gamla nummer kan laddas ner gratis i PDF-format från klubbens hemsida.

Upplaga: 750 exemplar.

Tryck: ÅTTA.45 TRYCKERI, Järfälla

Redaktör och grafisk form: Jorge Lintrup
Båtsman Nähls Gränd 4, 16347 Spånga
Tel: 070-641 60 40

Epost: jorgelintrup@gmail.com

Ansvarig utgivare: Ulf Svahn, Järfälla

Medverkan med material i tidningen sker endast på ideell basis.

Icke signerat innehåll ansvarar redaktionen för. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera mottaget material.

Facebook: "Fågelskådare på Järva"

Hemsida: www.jokhemsida.se

Adressändring: ulf.svahn@gmail.com

Omslagsfoto: Gråtruten Pricken, av Christina Orrling, Landskrona

Årets sommarplock...

I mitten på augusti återfanns en jägare död i ett jaktorn utanför Eksjö i Småland. Han hade troligen blivit attackerad av ett vildsvin, flytt upp i jaktornet men dött av blodförlusten. Ingenting konstigt med det, *Svensk Jakt* rapporterar fallet helt odramatiskt som vore det helt naturligt att man kan råka illa ut när man stöter på vilda djur ute i skogen. Åtskilliga liknande fall har genom åren rapporterats för allt från älgar och hjortar, och ofta till och med för rådjur och tamboskap.

Hade det varit en varg, hade saken varit en helt annan femma!

Då hade halva jägarkåren inkallats till trakterna kring Eksjö, och jägare från när och fjärran hade tagit upp en skallgång efter människodräpan! Ja, faktum att det räcker med att en jakthund dödas av varg för att området översvämmas av (legala eller illegala) skarpskyttar på jakt efter att förinta alla verkliga och imaginära vargar i trakten.

Det är sådant vi har att deala med som naturvänner.

Sammanträffanden...

Redaktionen tar också sommarlov, och två händelser förgyllde den årliga skåneresan vecka 31: Jag lyckades sverigekryssa trädgårdsträdskrypare, och fick en jättefin observation av de häckande biätarna på Österlen! Det extra roliga med bägge händelserna är att världen åter visade sig vara liten, eftersom de hängde ihop med mig på annat sätt...

Jag har jagat efter trädgårdsträdskryparna kring Helsingborg i flera år nu, utan att lyckas få en enda glimt av dem under alla årstiderna (arten är en stannfågel). Men nu hade jag till slut tagit kontakt med en av Kullabygdens ornitologer, Stefan Siwersson, som lovat mig att visa mig till ett nytt säkert ställe, Rosendals slott en mil utanför Helsingborg.

Väl där var det bara en formsak innan vi var omringade av en familjegrupp med både unga och gamla krypare. Och till på köpet fick vi en kanonobs på en pilgrimsfalk som satt och vilade i en torraka i samma ekdunge...

Som historieintresserad kunde jag inte låta bli att läsa på om Rosendal, som är ett renässansslott från dansktiden, och som byggts av den uradliga släkten Bille. Då den ärvt flera gånger på spinsidan (av dottrar), hamnade den till slut hos den friherrliga ätten Bennet - och visade det sig, hos Rutger Bennet som är en personlig tangobekant sedan ett antal år.

Tyvärr sålde han och hans syskon slottet för några år sedan... Kul sammanträffande!

Även biätarna rymmer en personlig sinkadus, då de hade valt att bygga sitt bo ett par hundra meter från Dag Hammarskjölds Backåkra i Hagestads by i Löderups socken.

"Fluff-fluff-fluff-fluff!" låter det numer på teve från byn, men just där föddes min farfar, vars föräldrar var fattiga statare på Hagestad 21, varifrån farfars mamma härstammade sedan många generationer... Och från just den gården avstyckades den första tomten som Hammarskjöld omvandlade till sommarstuga vid Sandhammaren.

Så kom inte och säg att fågelskådning bara handlar om fåglar!

Var får jag alla ifrån?

I det här numret släpper jag loss en ny krönikör som har fått i uppdrag att ge sin syn på hur skogen sköts i vårt land. Mikael Schulin, från Årjäng, som underfundigt använt de vanligtvis totalt malplacerade fågellätena, alltså effektljuden, som illustrerar många filmer och serier, med verklighetens plantageskogar där eventuella överlevare försöker framleva ett liv utan artfränder. Självt minns jag den felplacerade lövsångaren som drillar sin vemodiga sång över den vida prärien i "Dansar med vargar" eller gässen som skriker som tranor (eller var det tvärtom?) i samma film. Och hur många gånger har gamarna på andra sidan Atlanten blivit dubbade med ormvråksläten i stället för att få prata sitt eget språk...

Jag hittar dessa krönikörer i Facebook-gruppen "Skydda Skogen - Protect the Forest" där en seriös men bekymrad skara naturvänner med stor erfarenhet av skogsfrågor kommenterar vad som händer i landets skogar. Där återfinns flera av de som, liksom jag, har eller har haft hundratals uggleholkar i stora skogsområden som numera är skövlade och tömda på både ugglor och andra fågelarter som är beroende av mogen skog med gott om lavar, död ved och träd av olika arter och ålder.

För det går faktiskt att kombinera fågelskådning och artkryssande med en insats för att försöka bevara den lilla rest av gammelskog som fortfarande står kvar. Alternativet är sorgligt, nämligen att de arter vi så gärna vill kryssa bara är puts väck en dag...☒ **Jojje**

Fotografier, bilder och texter i JOK-Bladet...

...är samtliga inlämnade på ideell basis utan att någon ersättning utgått, och är därför enormt viktiga bidrag till naturskyddet i vårt verksamhetsområde och på annat sätt.

Stort tack till alla som bidragit!

Så stödjer du JOK!

Bli medlem, så får du:

- JOK-Bladet, fyra nummer per år
- delta i klubbens alla vandringar - gratis
- anmäla dig till klubbens alla fågelresor (som brukar ha ett begränsat deltagarantal) till självkostnadspris
- följa med på klubbens långexkursioner till självkostnadspris
- delta i aktiviteter med likasinnade som hjälper dig tillrätta när du behöver det
- inbjudningar till klubbens innekvällar och föredrag under årets mörka månader
- delta i klubbens övriga verksamheter, som t.ex. holkuppsättning, vintermatning, etc.
- röst- och motionsrätt på årsmötet med möjlighet till påverkan över verksamheten
- tillgång till alla tidigare utgåvor av JOK-Bladet i PDF-format

Medlemsavgift:

Medlemsavgiften är 100:- per kalenderår

Ge bort ett medlemskap:

Ett medlemskap är en gåva som räcker ett helt år. Både mottagaren och klubben gynnas, och inte minst våra fåglar i naturen! Eller ännu bättre: [Värva en ny medlem!](#)

Minnesgåva:

Hedra en persons minne med en minnesgåva till JOK. Pengarna går oavkortat till klubbens vinterfågelmatning eller till andra naturvårdsprojekt. Markera gärna vilken verksamhet som du vill ska mottaga gåvan.

Betalning:

Plusgiro: 580 132-9
Swish: 1234 059 358

Doppingdekalen och tygmärket säljs av Mats Weiland, Karin Callmer (naturcafeet), Tommy Karlsson (30m-kärret), Bengt Sundberg (fågelvandringarna), Ulf Svahn (diverse exkursioner), samt Jojje Lintrup (kaffebordet). Vinsten går oavkortat till fågelskyddet på Järvafältet.

Ordföranden har ordet:

Hoppas att ni har haft en fin sommar, för nu när jag skriver detta verkar det som att den inte ens är på paus utan helt enkelt inte är här längre. Där jag har varit har det varit en på det hela bra sommar med mycket sol och värme och en del behövliga regnskurar emellan. Vädret har ju varierat lite över landet så alla har kanske inte haft samma tur men det brukar jämna ut sig över tid. Lite skådning har det i alla fall blivit och en fin vadarsommar med mycket godis på några klassiska lokaler som Hjalstaviken, Fysingen och Ledskär utöver vårt kära Järvafält. Tyvärr är inte dragningskraften på sommarvadare till våra obsplatser så stor men något har det i alla fall blivit.

I Ledskärs fall dök det dessutom upp en riktig raritet när vitgumpsnäppan hittades den 6 augusti. Relativt långt men inte hopplöst långt från Stockholm vilket ledde till en del resor då det var första fyndet för Uppland som landskap.

På vårt Järvafält har vi ändå kunnat glädja oss åt mandarinand, röd glada, skräntärna, kungsfiskare och mycket annat smått och gott. Med drygt 120 arter under juni och juli har det funnits något för alla.

Nu är det hösten som är på inmarsch och därmed börjar sträckskådningen. Två evenemang kommer vi att ha den 18 september och den 2 oktober då vi ses på 30-meters och hoppas på många trevliga arter. Inte minst vore det kul att upprepa året då vi hade flera blå kärnhökshannar som sträckte över kärret. Glädjande nog har vi fullbokade exkursioner där vi kan se fram emot såväl Skåne Västkusten som Öland i gammal god JOK-tradition. Öppna vandringar på norra och södra, samt en familjeaktivitet i samarbete med Naturskyddsföreningen. Förhoppningen är att det ska finnas något som kan intressera dig som medlem och att vi kan ses i fält. Även innekvällarna kommer vi att starta upp igen efter några år av stiltje och Naturkaféet är redan igång där JOK har tre dagar under hösten. Vi kommer också att återkomma med datum för en repris av vår kurs om Artportalen. Detta kraftfulla och effektiva instrument för att hantera alla observationer man gör i fält antingen direkt i telefonen eller när man kommer hem. Väl i "Apan" finns observationerna tillgängliga för alla oss som använder dem i olika syften. Inte minst gäller det att ha koll på alla ens egna observationer som blir lätt sökbara. Man kan också följa en arts utveckling eller få bättre underlag för att kunna visa hur mycket som finns i vår omedelbara närhet och hur viktigt det är att värna vårt gemensamma fält. Det är alltför lätt att nagga området i kanterna med nya viktiga projekt. Det är aldrig det lilla projektet i sig som skjuter fältet i sank utan summan av alla ingrepp hur nödvändiga den än är. Problemet är att facit får man inte förrän det är för sent.

Vi kanske ska lägga in den obligatoriska brasklappen som alla organisationer har tvingats göra de sista åren då pandemin fortfarande är här och uppenbarligen väldigt ombytlig. De kommunikationsvägar vi kan använda för att snabbt få kontakt med berörda är mejl, Facebookgruppen, Fågelskådare på Järva, samt anslagstavlan på vår hemsida. När det gäller öppna evenemang som vandringar, innekvällar och sträckskådning m.m. är det Facebooksidan och anslagstavlan som är de instrument vi använder medan för de exkursioner som kräver anmälan blir det mejl som är lösningen. Om du känner dig osäker på om vi har din mejladress eller om du vet med dig att du har bytt mejladress nyligen är du välkommen in med den till oss.

Hoppas att vi ses under hösten! ☑

ULF SVAHN

Klubbstyrelsen 2022:

Ordförande (programansvarig): Ulf Svahn, Barkarby (ulf.svahn@gmail.com)

Sekreterare: Rolf Gäfvert, Landsnora (rolfgafvert48@gmail.com)

Kassör: Björn Wester, Rotebro (bjorne.wester@gmail.com)

Ledamot & redaktör: Jorge Lintrup, Flysta (jorgelintrup@gmail.com)

Ledamot, utflykter: Bengt Sundberg, Edsberg (bengt.sundberg@posten.se)

Ledamot, innekvällar: Johan Wallin, Kista (cj.wallin@gmail.com)

Ledamot, familjeaktiviteter: Ingrid Stenman, Viksjö (ingrid@lekajamt.se)

Ledamot, webmaster: Åke Jernberger, Viby (norrving1@outlook.com)

För övriga funktionärer se hemsidan.

Sökes: Författare till satellitartikel om Grimstaskogen, m.m.

Du som brukar ströva omkring i Grimstareservatet, eller gå iland på Hässelby holme, och kanske har vuxit upp i reservatets närhet! Du är välkommen att berätta om hela det stora reservatet som sträcker sig från Hässelby holme i norr till Tyska Botten i söder. Utöver dessa ställen inkluderar reservatet Räcksta träsk, Mälarklippan, och sundet ut mot Lovöns naturreservat.

Redaktionen är också intresserad av artiklar om Törnaskogen, Ståksön, Ulriksdal, Tegelhagsskogen och Judarnaskogen.

Om du inte vill eller kan skriva själv, kan vi utforma artikeln som en intervju. ☒

Hanstaskogen tjäderskog?

Hanstaskogen är uppkallat efter de två gårdarna som ämbetsmannen Nils Hägerflycht beslöt att byta namn på efter sig själv när han övertog dem på 1680-talet. Men Hansta, som gårdarna hette, är sannolikt uppkallade efter skogen, som alldeles säkert var ett tillhåll för tjäder sedan landet stigit upp ur havet. En hane var antingen en tjädertupp eller en orrtupp. Att det rört sig om orre är osannolikt, då hållmarktallskogen hör till tjädernas favorithabitat. Orren är emellertid vanligare ute i skärgården där det saknas tall.

Söder om Stockholm har vi f.ö. både Haninge och Hanveden, som också syftar på tjäder. ☒

Foto: Lef Gustavsson

Nytt utlopp i Råstasjön

En ny sjöträskel och utlopp med porlande vatten ska göra det möjligt för fiskar och musslor att ta sig in i Råstasjön. Utöver de ekologiska vinsterna skapas en vacker och trivsam plats för rekreation. Arbetet påbörjas under juli och avslutas under hösten. Vid Råstasjöns utlopp finns idag Råstadammen, ett betongdämme som hindrar fiskar och andra vattenlevande djur att ta sig in i sjön. För att skapa fria vandringvägar byggs nu en sjöträskel med naturligt vattenflöde där fiskar kommer att kunna vandra hela vägen från Brunnsvikens.

– Utöver de ekologiska vinsterna får Solnaborna en vacker och trivsam plats att vistas

på. Istället för en igenvuxen betongdamm med stillastående vatten kommer vi att kunna höra ljudet av porlande vatten och se fiskar simma upp i sjön, säger Martin Båth, projektledare på Solna stad.

Musslor flyttas över från Råstadammen till Råstasjön. Även musslorna, som idag finns i stora mängder nedströms dämmet, kommer att kunna ta sig vidare till sjön, när mussellarverna klamrar sig fast på fiskars gälar.

– Hela Råstaån är full med musslor som kommer att göra stor nytta som naturliga reningsverk i sjön. Med den nya sjöträskeln kan vattenkvaliteten i Råstasjön förbättras, säger Linda Svensson, limnolog på Solna stad.

Inför byggandet av sjöträskeln har hon och kollegor flyttat över ytterligare hundratals musslor till sjön, en åtgärd som gjordes även förra året.

Sjöträskeln kommer att skapa ett mer naturligt vattenflöde där sjöns vattennivå tillåts variera. Åtgärderna förväntas förbättra vattenkvaliteten i sjön då risken för igenväxning minskar, något som är gynnsamt även för fågellivet.

Arbetet med att skapa sjöträskeln påbörjas i juli och beräknas vara klart under hösten. Betongdammen ersätts av en vattenmiljö med stenar och block.

Redaktionen befarar dock att även större fiskar kommer att vandra in i Råstasjön och därmed utgöra en negativ faktor för dunnungar. Doppingar av de mindre arterna undviker som bekant sjöar med gädda och andra rovfiskar, inte minst för att de konkurrerar om födan. ☒

(Källa: Solna stads hemsida)

Äntligen borta!

Nu har skogen av vägskyltar som förfulat flygplatsinfarten in mot 30-meters äntligen tagits bort. Nu får vi hoppas att ingen får hjärnsläpp igen och sätter upp nya. ☒

Naturkaféet på söndagar

Elisabeth Eklund påminner om att Naturkaféet i Väsby gård har öppet varje söndag fram till vinteruppehållet. JOK ansvarar för den 9 oktober, och serverar då bl.a. "kryssmackor" för den som haft tur att få ett kryss. I övrigt är det Naturskyddsföreningens, Friluftfrämjandets och Svenska Turistföreningens lokalkretsar i Sollentuna som turas om med att ansvara för serveringen. ☒

Många utdöda skogsarter pga skogsbruket

Nio arter har utrotats i Sverige på grund av skogsbruket. Sex av dem sedan 1950-talet. Sett till Sveriges län har hundratals skogslevande arter utrotats regionalt på grund av kalhyggesbruket. Det visar en ny granskning som SLU Artdatabanken gjort på uppdrag av WWF. Här nedan kan du läsa en sammanfattning av rapporten:

- 66 arter har skog som viktig landskapstyp är klassade som nationellt utdöda (RE) och av dessa har 38 arter en ekologi som gör att de sannolikt missgynnas av moderna skogsbruksåtgärder som till exempel trakthyggesbruk.
- För nio arter går det med viss säkerhet att säga att skogsbruket är en bidragande faktor till att de idag klassas som utdöda. Sex av dessa har bedömts som utdöda 1950 eller senare.
- Sydliga län har fler regionalt utdöda skogsarter i jämförelse med norra Sverige. Det kan bero på att utsökningen har prioriterat barrskogsarter, men det kan även bero på att södra Sverige har haft en intensiv markanvändning som går längre tillbaka i tiden och skogsarter har försvunnit utan vår vetenskap.
- Bedömningar om antalet skogsarter som har dött ut både nationellt och på länsnivå kan vara osäkra. Det beror dels på att det krävs att en art aktivt eftersöks för att man ska kunna vara säker, vilket görs i mycket liten utsträckning i dagsläget. Resultat hotade barrskogsarter och trakthyggesbruk
- Av de 4746 rödlistade arterna bedöms 2 249 arter som hotade (dvs. de är klassade som VU, EN eller CR) och av dessa finns drygt 999 arter huvudsakligen i skogsmiljöer, det vill säga är utpräglade skogsarter.
- Av de 999 hotade skogsarterna finns de flesta i organismgrupperna svampar (373) följt av skalbaggar (208), lavar (137) och fjärilar (75)
- Minst 394 hotade skogsarter bedöms vara direkt hotade av trakthyggesbruket i barrdominerade skogar. Drygt 80% av dessa klassas som hotade på grund av minskande populationer och resterande 20% på grund av att de idag endast finns i små populationer.
- Av de bofasta barrskogslevande hotade arter som påverkas negativt av trakthyggesbruk har följande län flest; Jämtland (227), Dalarna (195), Norrbotten respektive Västernorrland (bägge 184) samt Västerbotten (178), men de har lägst andel utgångna arter, mellan 3-6%.
- De sydligaste län som har minst antal bofasta barrskogslevande hotade arter som påverkas negativt av trakthyggesbruket är Blekinge (28), Kronoberg (42), Halland (45) och Skåne (59), men de har högst andel utgångna arter mellan 24 och 35%.
- Att det finns fler bofasta hotade skogsarter som påverkas negativt av trakthyggesbruket i norra Sverige beror sannolikt på att utsökningen prioriterat barrskogsarter, men kan också bero på att södra Sverige har haft en intensiv markanvändning som går längre tillbaka i tiden och många skogsarter har försvunnit utan vår vetenskap. Det finns fortfarande möjlighet att motverka minskningen av skogslevande hotade arter och till stor del finns även kunskapen kring vilka åtgärder som krävs. ☒

Akut hotade fåglar i Sveriges skogar: Tallbit, tretåig hackspett, lappmes och lavskrika.

Backsvala och tornseglare

Många av er har säkert följt försöken att skapa häckningsmöjlighet för backsvala på Älgkärrstippen och Järfälla kommuns försök att få tornseglare att häcka iden röda ladan vid Säby strandängs södra obsplats. Hur har det då gått?

Om vi börjar med backsvalorna är projektet ett samarbete mellan Sollentuna och Järfälla kommuner och JOK. Bakgrunden är att läget för backsvalorna är bekymmersamt och att det är häckningsmöjligheterna som är den stora problematiken. Paradoxalt nog är det ett av miljöskäl motiverat beslut som är en del i problematiken. Istället för att ta sand från sandtäkter ska man nu använda sig av krossprodukter och i slutändan stenmjöl. Det för med sig att sandtäkter läggs ned och i samband med detta ska de "återställas" på ett sätt som i hög grad missgynnar backsvalorna. Backsvalornas naturliga häckningsplats är sandiga brinkar och liknande. I hög grad finns dessa där år och älvar rinner fram och åstadkommer vertikala branter där backsvalorna gräver sina bon. Backsvalan är opportunistisk och i frånvaro av åbrinkar har de använt sig av sandtäkter där utvinningen har skapat vertikala branter med bra möjligheter för backsvalor att gräva ut sina gångar. När dessa nu försvinner får det negativa följder för backsvalans möjlighet till att hitta boplatser. JOK har ett inventeringsuppdrag för backsvala för tre olika kända häckningsplatser i sand/grustäkter i Uppland sedan 2020 och utvecklingen på dessa tre platser går dessvärre i fel riktning med färre häckningar. Backsvalorna är väldigt flexibla och byter lätt häckningsplats om de hittar något som är bättre vilket kan hända även under pågående häckningssäsong. Möjligen har svalorna hittat en ny häckningsplats någonstans i närheten av Fysingen då backsvala har observerats där under våren med upp till 30 fåglar vid ett och samma tillfälle. Det är i så fall glädjande och får bekräftas eller dementeras när mer kunskap blir tillgänglig. Under alla omständigheter visar den sammanställning som görs för backsvalans utveckling i Sverige att det finns anledning till fortsatt oro.

På ett antal ställen i Sverige har det anlagts högar av stenmjöl för att på konstgjord väg skapa en möjlighet för backsvalan att häcka. Dessa försök har varit väldigt lyckade. Backsvalan har inget emot att häcka i anlagda högar vare sig de är av stenmjöl, sand eller rätt sorts jord vilket det finns många exempel på. Närmast parodiskt är att i en koloni i Bålsta flyttade backsvalorna från en naturlig plats i en sandbrink till en upplagd hög inom täktområdet och genomförde sin häckning där under 2021.

Inspirerade av dessa lyckade försök från inte minst Getterön startades upp ett försök 2020 då representanter för kommunerna och JOK gjorde ett besök uppe på Älgkärrstippen som befanns vara den lämpligaste platsen. Ett söderläge på tippen med fin och i stort sett fri inflygning för svalorna. Efter en del förberedande arbete etablera-

des en hög till häckningssäsongen 2021. Dessvärre blev det ingen häckning under 2021. Ett år med endast fem stycken observationer av enstaka fåglar över Säbysjön med omnejd, vilket kan jämföras med ett 15-tal observationer 2015 med upp till 7 svalor samtidigt. Inför 2022 tog styrelsen initiativ till att köpa in och bygga ihop utrustning för att kunna spela upp locklåten vid högen för att därmed kunna få backsvalor att upptäcka högen och etablera sig där. Utrustningen stoppades in i en fågelholksliknande träkonstruktion och sattes upp i direkt anslutning till högen. Spänningen var stor inför den kommande säsongen. Tyvärr blev den ännu sämre än för 2021 med totalt endast fyra observationer av enstaka fåglar över sjön och dess omedelbara närhet under häckningsperioden.

Efter två år kan vi konstatera att det inte är helt lätt att locka till sig backsvalor även om man etablerar en möjlighet som objektivet sett borde vara en bra häckningsplats. En fredad plats med rätt material och en bra sjö i närheten kring vilken födomöjligheterna är goda. Men vi ger inte upp utan kommer att försöka locka till oss backsvalor även till häckningssäsongen 2023. Tornseglare har en högre nivå än backsvalan i den rödlistning som Naturvårdsverket har gett ut, där den anges som starkt hotad, medan backsvalan anges som sårbar. Det kan för den oinvidge verka aningen märkligt då det under häckningstid finns mycket fler tornseglare som man i stort sett ser dagligen än den mycket mer sällan förekommande backsvalan. Rödlistningen är en sammanställning över flera olika kriterier och lokal förekomst är inte alltid en bra fingervisning om hur det ligger till.

Tornseglaren häckar gärna under takpannor i torn (därav namnet) och andra liknande håligheter där den gärna har en liten gång in till bostället. Det som är gemensamt är att den vill ha en fri inflygning till boplatser. Tornseglaren är inte monogam men en boplatser kan återanvändas under lång tid. Är man lyckligt lottad och får en häckning under en tegelpanna eller dylikt kan man få njuta av den under många år.

Tornseglaren häckar även i holkar och Järfälla kommun har satt upp ett stort antal tornseglarholkar på den röda ladan. Tornseglare häckar gärna lite kolonilikt vilket

här skapar en möjlighet även till det. Även här tog JOK:s styrelse initiativ till att köpa in och bygga ihop utrustning för att locka till sig tornseglare genom uppspelning av locklåten. Tyvärr var utfallet lika svagt som i fallet med backsvalorna. Inga häckningar har observerats i någon av holkarna och inte heller några besök i holkarna har gjorts. Även här kommer nya försök att göras till kommande år och så som i fallet med backsvalorna får vi hoppas på att trägen vinner och att vi till slut får häckningar i bägge fallen. ☒

ULF SVAHN

Fortsatt kräftgång för pärlugglan i Mellansverige

Sören Larsson i Ramnäs, som har rapporterat om pärlugglan sedan han skrev sin artikel i JOK-Bladet för tre år sedan, har inte haft en enda häckning i sina cirka 150 holkar i Surahammars kommun i år. Detta ska jämföras med de procenttal av bebodda holkar som undertecknad hade i Ovensiljan på 1980-talet, då det t.ex. 1987 nådde 40%:s "beläggning".

Kompisen Bertil Helmersson i Öje, som i våras glatt berättade att han hade åtta häckande pärlugglor i sina trakter mellan Malung och Mora, rapporterar en slutsiffra på fem genomförda häckningar till slut. Att jämföras med de 16 slagugglehäckningar och tre lappugglehäckningar i samma område. Det sistnämnda är en tydlig trend. Där pärlugglan misslyckas, gynnas slagugglan som kan jaga på öppna hyggen och vidsträckt myrmarker. ☒

Ny matning på södra...

Efter en viss tids diskussion med Stockholms stad har JOK fått tillstånd till att sätta upp en ny matning på södra Järvafältet. Den nya matningen ska placeras vid koloniområdet vid Kista i närheten av Ärvinge utomhusgym och bollplan. Det blir JOK:s andra matning. Den första ligger vid Råstasjön är säkert bekant för de flesta som gått runt sjön. Det blir JOK:s åttonde matning och initiativtagare och den som kommer att vara ansvarig för matningen är Göran Olsson. ☒

Smådopping

Foto: P-O Gråd

Vår och sommar är den som borttrollad och syns ingenstans, trots att man vet att den borde finnas där i den lilla vassomgärdade sjön... Har man tur får man höra antingen de vuxnas upprörda bubblande när de besvarar någon närgången grannes dito, eller ungarna intensiva tiggande som varar hela sommaren eftersom arten har för vana att lägga flera kullar varje år. På höstkanten, innan isen lägger sig, kan det fortfarande finnas någon hungrig ungfågel som kommer forsande om man lockar med lite inspelade smådoppingläten...

Utanför häckningstid kan smådoppingen dyka upp nästan var som helst. I alla fall där det finns vatten. Den ses då inte sällan i större sjöar, eller i kustviken och innerskärgården, vid kajer, båtclubbar, hamnar, osv. Arten är känslig. Hela den svenska populationen skulle i princip kunna raderas ut en hård och kall vinter. Men eftersom den har en mycket snabb reproduktionsförmåga, skulle den kunna återkolonisera upp till samma antal som nu inom ett par år under gynnsamma förhållanden. Därför är den kategoriserad som NT (Near Threatened - nära hotad) i rödlistan.

Smådoppingen häckar nästan undantagslöst i småsjöar, dammar, mörkelgravar, torvgravar, sänkta sjöar, viltvatten, golfbanedammar och reningsverksdammar, gärna beväxna med mycket näckrosor och andra flytande växter. Genom sitt tillbakadragna leverne, undgår den ofta upptäckt, så den är otvetydigt en svårinventerad art.

En faktor som begränsar artens häckning, är förekomsten av rovfisk. Den gillar definitivt inte att dela vatten med gäddor, som även tar en och annan doppingunge.

Utbredningen sträcker sig i princip till den biologiska norrlandsgränsen, förutom i en sträng utmed Bottenvikskusten ända upp i Norrbotten, med sitt kärnområde i östra

Svealand och södra Götaland. Fast i det fallet kan det vara fågelskadartätheten som gör att rapporterna till "apan" är högst där... Födan utgörs av insekter och dess larver, mollusker, kräftdjur, groddjurslarver men också av små fiskar. Under häckningstiden äter arten mest insekter och insektslarver. Smådoppingen bygger ett flytande bo av växtdelar som placeras bland uppväxande vegetation eller skyddat av överhängande grenar. Boet fästs i vegetationen.

I boet läggs 4 till 6 ägg som ruvas av båda föräldrarna. Då äggen ruvas från det att de läggs, kläcks de inte samtidigt utan med någon dags mellanrum, vilket gör ungarna olikstora. Detta upprepas generellt två gånger per säsong, och ibland en tredje gång, vilket gör att ungfåglar kan återfinnas i häckningssjön långt in på hösten.

Smådoppingen har en vidsträckt utbredning i de tropiska och tempererade delarna av Europa, Asien och Afrika. I Eurasien förekommer arten i ett brett band från västra Medelhavsområdet och de Brittiska öarna österut genom Främre Asien och Indien till Indonesien, Kina och Japan.

I Sverige uppskattas antalet häckande individer till cirka 600 stycken, men det är en osäker siffra just därför att arten är så svårobserverad, särskilt där fågelskadarna är fåtaliga. ☒

Foto: Anna Lyubutova

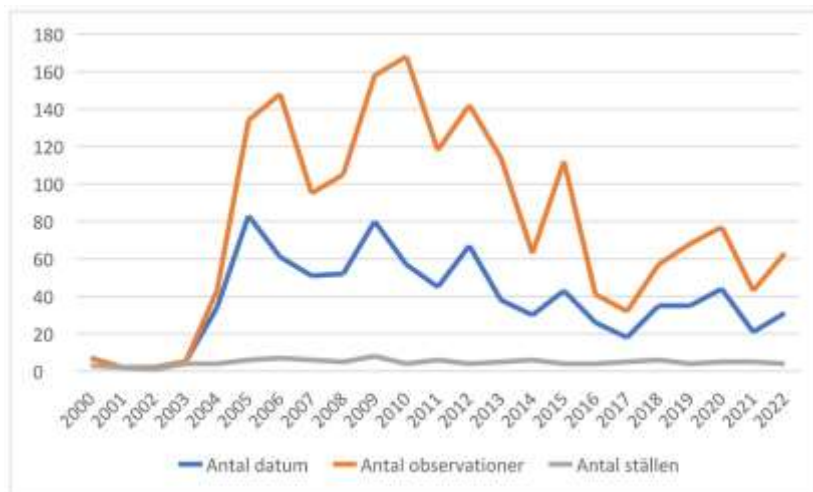
Källa: SLU/Artfakta

Smådoppingen på Järvafältet

av Ulf Svahn

Smådoppingen har varit en stadig gäst på hela 2000-talet om än i varierande omfattning. Typiskt sett brukar den dyka upp i mars månad och sedan vara på plats genom häckningssäsongen och försvinna någon gång under september oktober även om det finns observationer så sent som i december och så tidigt som i januari. Det vanligaste är att man observerar adulta fåglar. Totalt uppgår antalet rapporter till 1800 under perioden. Grafen intill visar på hur observationerna fördelas sig över perioden. Då antalet observationer är kopplat till hur många som är ute och observerar och sedan rapporterar in till artportalen har kurvan över hur många datum som det är rapporterat också lagts in. Man kan dock konstatera att följsamheten mellan kurvorna är stark och att om vi under mitten av 2000-talet hade en stark närvaro av smådopping så har den sjunkit tillbaka något de senaste åren. Antalet ställen på vilka observationer är gjorda varierar också och är som lägst en och som högst åtta. Inte helt oväntat är det flest ställen där närvaron av smådopping är som störst. Vi kan konstatera att fyra ställen sticker ut rejält i statistiken vilket inte kommer som någon större överraskning. Det är de tre stora sjöarna Säby-, Råstasjön och Ravalen. Det framgår dock att Väsby sjöäng har stor dragningskraft under det att Översjön har få observationer. Här är det fritt för spekulationer men kopplingen till tillgång på föda är säkert en av de främsta orsakerna. Smådoppingen äter i hög grad insekter och dess larver under häckningstid och tillgången är då väsentlig. Djupet har också betydelse. Smådoppingen vill ha grunda vattenområden och Översjön med sina 4,1 m är sannolikt i djupaste laget. Närvaron av gädda i vattnet är också avhållande men det avskräcker den uppenbarligen inte från Säbysjön varför födan förmodligen mer än väl täcker upp. En annan sak man kan fundera över är att andra små vattenansamlingar som Hjulsta vattenpark, Hästa groddamm med flera inte har fler observationer. Kan det vara ett resultat av att de inte har samma täckning av fågelskadare? Tillgången till rätt sorts föda borde var bra där kan man tycka.

150 av rapporterna indikerar att häckning

har ägt rum. Av alla år på 2000-talet har häckning konstaterats via antingen ungar eller bon under 15 av de 23 åren. Den slutsats som går att dra är att häckning inom Järvafältets område är vanlig men att det inte med säkerhet sker varje år. Trots det är det få rapporter om ungar. Endast 94 av alla rapporterade observationer rör 1k eller dunungar. Den notoriskt svåra smådoppingen är ännu skyggare när det kommer till ungar uppenbarligen. Om framtiden kan man naturligtvis inte mer än spekulera, men Sverige ligger i ut-

kanten av utbredningsområdet och Uppland ligger i den norra delen av det. Det innebär förmodligen att vi kommer att uppleva upp- och nedgångar i populationen i takt med exempelvis hårda vintrar som är en negativ faktor för den. Med varmare klimat och mer satsning på dammar och migrerande vatten i närområdet borde det i alla fall inte bli sämre framöver. Åtminstone om man vill ha en positiv grundsyn. ☒

Källor: Artportalen och Artfakta samt Wikipedia.

Observationsställe	Antal observationer i artportalen
Säbysjön med 30-meterskärret	698
Väsby sjöäng	499
Ravalen	298
Råstasjön	210
Skogvaktarkärret	47
Djupan	23
Blötängen	15
Järfälla kyrkdamm	11
Översjön	5
Skillinge golfbana med omnejd	4
Hjulsta vattenpark	3
Viby	1
Hästa groddamm	1
Hägerstalund (tillfälliga dammar)	1

Foto: Frida Fridh

Tjäderspel!

Varje vår så är min längtan till det här som ett behövt elixir så uråldrigt och fantastiskt häftigt att få uppleva, en naturupplevelse utöver det vanliga och som hotas av det kortsiktiga skogsbruket. På väg till mitt fotogömsle så tänker jag vart är vi på väg? Kommer våra barn och barnbarn få uppleva detta Blötmyren tar på krafterna, stövlarna sjunker ner och min tunga packning känns. Det är mycket som ska tas med, mat, och en toalett, i det här fallet en hink. Man kan ju inte gå ur gömslet och göra sina naturbehov. Varje steg känns som att myren vill hålla mig kvar. Varm kväll, så svetten rinner ner över mina ögon och rygg.

När jag är framme vid mitt fotogömsle så känner jag mig nöjd över att jag tagit mig hit. Jag använder mig bara av tältgömslen som går lätt att plocka ner och inte finns kvar hela året. Det gör jag för fåglarnas fortsatta spel, utan att bli störda av min eller andras kojor.

Kvällen är ljum och taltrastar och morkullor spelar för fullt. Fixar allt i gömslet, stativet där, liggunderlag och sovsäck på sin plats. Kameran stoppas ner i ryggsäcken för att slippa nattfukten.

Sätter mig sen ner och njuter av naturen. Dubbeltrasten sjunger och en morkulla drar förbi, kylan börjar bli påtaglig. Och redan klockan arton landar den första tjädertuppen. Visserligen en bit från gömslet, men det är bara att krypa in och vänta i skydd. Man vill ju inte störa tjäderna redan på kvällen.

När skymningen kommer landar allt fler tuppar och några riktigt nära. Nu gäller det att vara tyst!

Sakta tar jag mig ner i sovsäcken, lyssnar och försöker räkna landningarna. Kylan börjar kännas och sovsäcken dras upp över huvudet. Lyssnar lite, men njuter av sovsäckens värme och av skvatramsdoften!

Minns en natt när slagugglan landade i en liten tall som jag fäst mitt gömsle vid med ett tältlina, den ropade för fullt

och där låg jag bara några meter under den. Kunde inte låta bli att långsamt sträcka ut min arm mot trädet där ugglan satt och ropade, sakta vidrörde jag stammen och översköldes av lyckan av att hålla i samma träd som den satt i! Helt otroligt!

Sover alltid otroligt bra i naturen och speciellt i sovsäck i tält, man hör allt så mycket bättre än i en koja eller hus. Som den gången när ett lodjur gick förbi tjäderspelet, visserligen tystnade alla tjäderna och det blev inget spel, men att få höra att ett lodjur locka är en ynnest som få har fått.

Somnar!

Vaknar av ett brak!

Det är en tjädertupp som med sina fem kilo låter ordentligt när den landar tidigt i gryningen...

Tjäderspelet har börjat!

Jag hade en vision om att få en bild på en tjädertupp som spelar en tidig morgon i snett motljus där man ser dess utandningsluft i bilden. Det tog mig fyra säsonger att få till den bilden!

Vädret måste stämma en kall natt med starkt solljus på morgonen, men till sist lyckades jag och den bilden finns numera på första sidan av boken Fåglarna i Sverige som gavs ut av SOF för ett tiotal år sedan.

Numera hotas våra tjäderspel av allt hårdare skogsbruk och det är nu vi måste agera för att skydda dessa få platser som finns kvar. Det går att skydda spelplatserna, men skogen runt omkring är totalt oskyddad vilket på sikt kommer att göra att det inte finns några tjäderna kvar.

Så min vädjan blir, skydda den lilla spillra av riktig skog vi har kvar innan det är försent. ☒

Text och foto: LEIF GUSTAVSSON

Leif Gustavsson bor numera i Knutby i mellersta Uppland, men som barn var han bosatt i Jakobsberg, i Järfälla kommun. Närmare bestämt i Slammertorp i det som numera är Görvelns naturreservat.

Leif är en duktig naturfotograf och smyger omkring i det som är kvar av skogarna i Uppland. Hans bilder på slagugglor och lodjur imponerar, och det har blivit en bok av dem och de andra djuren som delar deras livsutrymme, som kom ut för några år sedan: Närbontakt - bilder från det vilda Roslagen.

Se även baksidesbilden i detta nummer!

...och så var det

Vårresorna

till Öland... 2002 - 2021

I denna artikel fortsätter jag genomgången av JOKs Ölandsturer med att sammanfatta dem som vi gjort i maj. Denna tradition är betydligt yngre än oktoberresorna: de på våren startade inte förrän år 2002, men resorna har sedan genomförts varje år utom pandemiåret 2020. De har varit på 4-5 dagar och legat i perioden 13-27 maj. Det totala antalet arter på resorna har varit mellan 144 och 166, i genomsnitt 158, d.v.s. 32 fler än under våra oktoberturer. Ledare under de första åren var jag själv och Anders Lindberg, på senare år jag, Gustav Knall och Ulf Svahn.

Liksom för höstresorna har jag gjort en tabell som visar vilka mer ovanliga arterer vi sett genom åren i maj på Öland inklusive på vägen till eller från ön. Gränsen för mer ovanliga arterer är naturligtvis lite svår att definiera, men jag har utelämnat t ex halsbands- och mindre flugsnappare. Den förstnämnde ökar markant på ön och man behöver inte längre åka upp i norr för att finna den utan det räcker med en vandring längs Allévägen i norra Ottenby för att höra uppemot 4-5 sjungande hannar numera. Då hittar man oftast också någon mindre flugsnappare.

De största rariteterna som vi sett på Öland i maj är svarthuvad sparv 2005, blåkråka 2007, stäppörn 2010, tjockfot 2010, rödhuvad törnskata 2011, fältsångare 2013, Iberisk gransångare 2015 samt svartpannad törnskata 2016. Även praktanden i Västerstadsviken 2014 bör räknas dit om RK bestämmer sig att den ska betraktas som spontan. Bosse Carlsson skrev ju i alla i sitt larm att "den ser vild ut"...

På vägen till ön har vi av större rariteter sett medelhavstenskvätt 2003 (på villatak i Ljungby!) skäggtärna 2006 (nära Hultsfred i Småland; arten har f.ö. aldrig setts på Öland), orientvadarsvala 2017 (vid Bottorp söder om Kalmar) samt den för landet nya arten dvärgsnäppa (vid Vombsjön i Skåne.) 2022.

Vi har sett tre "rödstrupiga sångare" – den ena upptäckte vi f.ö. själva – men arten är sedan dess splittad i tre arter och två av våra fåglar är dessvärre inte slutligt bestämda. Den tredje, vid Stenåsbadet 2022, var en rödstrupig.

S.k. subarrissar som vi noterat fem eller fler gånger är rödhalsad gås (5 ggr), vaktel

Tabellgrafik: Tina Lintrop Thageson

(6), vit stork (5), stäpphök (7), brun glada (5), aftonfalk (6), kornknarr (5), svartbent strandpipare (6), smalnäbbad simsnäppa (8), turturduva (6), lundsångare (5), pungmes (14), sommargylling (6) och ortolansparv (5).

Stäpphöken som vi sedan 2011 noterat sju av åren förefaller var stad i rejäl ökning. Under de allra senaste åren verkar också kornsparven vara i färd med att återetablera sig på ön. Däremot har kornknarr, svartbent strandpipare, turturduva, pungmes och ortolansparv blivit allt svårare att finna. Detta är utvecklingar som vi ser generellt i landet och dess omgivning.

Några lite bisarra observationer är en stormfågel som låg i gräset vid Beijershamn 2004 samt ca tio (enligt vissa uppgifter det dubbla antalet) småfläckiga sumphöns som visslade vid Görans dämme 2010. Ett jättenedfall således! Jag hoppas att ha övertygat dig som inte varit på Öland i maj att besöka ön då, gärna i den senare delen då nästan alla flyttande specialiteter har återvänt, rariteterna är som flest och många orkidéer blommar! ☑

Hälsar STICKAN HOLMSTEDT!

Art	2	3	4	5	6	7	8	9
Mindre sångsvan								
Rödhalsad gås		X						
Nilgås							X	
Rostand								
Praktand								
Praktejder								
Alförrädare		X						
Vaktel		X				X	X	
Vitnäbbad islom		X						
Stormfågel			X					
Silkeshäger	X							
Ägretthäger								
Vit stork				X			X	
Skedstork							X	
Brun glada	X							X
Stäpphök								
Stäppörn								
Aftonfalk		X						X
Smfl sumphöna								
Mindre sumphöna			X					
Kornknarr			X				X	
Tjockfot								
Orientvadarsvala					X	X	X	X
Svartbent strandp					X	X	X	X
Fjällpipare		X				X		
Tuvsnäppa		X						
Dvärgsnäppa								
Skärnsnäppa								
Prärielöpare							X	
Dammsnäppa	X							(X)
Tereksnäppa	X	X						
Smaln simsnäppa		X	X	X			X	X
Bredn simsnäppa								X
Medelhavstrut								
Vitvingad tärna								
Skäggtärna						(X)		
Turturduva	X				X		X	
Biätare							X	X
Blåkråka							X	
Härfågel								X
Tofslärka		X						
Rostgumpsvala		X	X					
Fältpiplärka		X	X					
Citronärla					X			
Sydnäktergal	X							
Svarth buskskvätta				X				
Medelhavstensk	(X)							
Flodsångare	X							
Busksångare								
Fältsångare								
Trastsångare				X				
Rödstrupig sångare								X*
Ib gransångare								
Lundsångare		X						
Brandkr kungsfågel								
Pungmes		X	X				X	X
Sommargylling							X	X
Rödh törnskata								
Svartp törnskata								
Rosenstare	X							
Gulhämpling	X	X						
Ortolanssparv				X				X
Videsparv								
Svarthuvad sparv					X			
Kornsparv								
Antal arter	161	164	151	152	144	162	166	160

Redaktionshunden Nappe möter en vacker högländstjur öga mot öga... Foto: Jojje Lintrup

Skotsk högländsboskap på Järva

Många kommer dit med sina barn för att bara titta på de lurviga korna med de långa hornen som påminner om Kossan Mura i Barna Hedenhös. Få inser vilken betydelse de har för landskapet på Järvafältet. Där de betar behövs ingen gräsklippning som den som genomförs i de delar av Järvafältet som inte hyser några betesdjur. Högländskorna är väldigt effektiva i sitt bete, och betar gärna i fuktiga våtmarker som den i 30-meterskärret och den i Väsby sjöäng. Dessutom är de verkliga ambassadörer för naturvärden både på Järva och många andra ställen som behöver ett kvalificerat naturbete.

Högländsboskap härstammar från Hamitic Longhorn, som fördes till Storbritannien av neolitiska bönder under det andra årtusendet före vår tideräkning, när boskapen migrerade norrut genom Afrika och Europa. Högländsboskap var historiskt sett av stor betydelse för ekonomin, där boskapen föds

upp främst för sitt kött som såldes i England.

Stamboken från 1885 beskriver två olika typer av högländsboskap. Den ena var West Highland, eller Kyloe, som har sitt ursprung och mestadels levde i de Yttre Hebriderna, som hade tuffare förhållanden. Denna boskapstyp tenderade att vara mindre, ha svart päls och, på grund av sin mer robusta miljö, att ha långt hår. Dessa nötkreatur namngavs på grund av bruket att flytta dem. Kylan är smala vattensund som boskapen drevs över för att komma till marknaden.

Den andra typen var från fastlandet; dessa tenderade att vara större eftersom deras betesmarker gav rikare näringsämnen. De kom i en rad olika färger, oftast dun (=black) eller röd. Dessa typer har nu korsats så att det inte finns någon tydlig skillnad.

Vuxna tjurar kan väga upp till 800 kg och kor och kvigor kan väga upp till 500 kg. Kor har vanligtvis en höjd av 90–106 centimeter, och tjurar är vanligtvis i intervallet 106–120 centimeter. Parning sker under hela året med en dräktighetsperiod på cirka 277

Foto: Tina Lintrup Thagesson

–290 dagar. Oftast föds en enda kalv, men tvillingar är inte sällsynta. Sexuell mognad uppnås vid cirka arton månader. Högländsboskap har också en längre förväntad livslängd än de flesta andra nötkreatursraser, upp till 20 år. ☒

(Källa: Engelska Wikipedia)

i samarbete med

Bengt Sundbergs populära fågelvandringar

fortsätter under hösten 2022. 25 september, 30 oktober och 27 november är de datum som är bestämda. Vandringarna utgår alltid från Naturskolan vid Väsby gård klockan 09:00. Tempot är lugnt så att alla fåglar kan artbestämmas och alla kan hänga med. Lämplig klädsel och fikatermos gör vandringen extra trevlig.

Datum: 25 september, 30 oktober, 27 november

Plats: Naturskolan, Väsby gård Tid: 09:00 Svårighetsgrad: Lätt

Föranmälan: Ingen föranmälan behövs

Råstasjön runt

Vi fortsätter med Hasse Ivarssons vandringar runt Råstasjön och kanske Lötsjön om den är givande. De är bra möjligheter för skådning då den mörka årstiden sätter in. Vi startar med söndagen den 4 december. Ingen föranmälan behövs och rundturen är gratis för alla nuvarande och blivande JOK-are. Vi utgår från den stora parkeringsplatsen i närheten av tennishallen, dvs nordvästra hörnet av Råstasjön, i korsningen av Råsta strandväg och Sjövägen. Det är lätt att ta sig dit med kollektivtrafik genom T-bana till hållplatsen Näckrosen och då blir det en promenad på ca 1 km ned till sjön.

Ta chansen att besöka Råstasjön som är en viktig pusselbit i den södra delen av Järvafältet med ett levande fågelliv året runt. Med ett stenkast från nationalstadsparken går det inte att överskatta betydelsen. Alla arter pekats ut så förkunskaperna kan ligga på mycket modest nivå. Sjön har en fin strandpromenad vilket gör att det inte är någon ansträngande tur.

Bra promenadskor, kläder efter väder och en handkikare är allt som behövs.

Välkomna!

Datum: 4 december 2022

Plats: Råstasjön Tid: 10:00

Svårighetsgrad: Lätt

Föranmälan: Ingen föranmälan behövs

Sträckskådning 30-meters

Helgen 1 – 2 oktober är en stor europeisk skådaraktivitet EuroBirdwatch. På lördagen och söndagen görs fågelräkning på många platser i Europa. JOK: s bidrag är sträckskådningsaktiviteten vid 30-meterskärret den 2 oktober.

Datum: 18 september, 2 oktober

Plats: 30-meterskärret Tid: 8:00

Exkursjonsledare: Johan Wallin

Svårighetsgrad: Lätt

Föranmälan: Ingen föranmälan behövs

Familjeaktivitet

Söndag 13 november kl. 12 – 15 genomför vi en familjeaktivitet tillsammans med Naturskyddsföreningen i Järfälla då vi gör fågelmat. En lämplig aktivitet för barn och familj. Plats bestäms senare men blir troligtvis vid Naturskyddsföreningens lokaler nedanför Görvälns slott i Järfälla.

Innekvällar / Föredrag:

Innekvällarna sker i Naturskolans lokaler vid Väsby gård på Norra Järvafältet. Parkering vid Bögs gård och där efter en promenad till Väsby gård på 750 meter. Alla innekvällar börjar kl. 19.00. *Hjärtligt välkommen!*

13 oktober:

Naturfotograf **Peppe Nordenskjöld** visar bilder och berättar om resor till Syd- och Mellanamerika.

8 november:

Henrik Ekman, Sveriges svar på David Attenborough, som skrivit den omfattande boken *Vargen - den jagade jägaren* (2014), kommer och berättar om sina erfarenheter kring vargen och dess situation i Sverige.

Höstresa till Öland (fullbokad)

Som vanligt genomförs en resa till Öland i den så kallade raritetsveckan 42. Stig Holmsstedt med bas på Öland är i det närmaste självklar fågelguide med mycket goda kunskaper om Öland och var rariteterna kan hittas. Vi reser i egna bilar och bor hos Stig i hans hus som tidigare år och äter gemensamt lagad middag. Vi kan max vara 9 personer.

Datum: 15 – 19 oktober

Plats: Öland

Svårighetsgrad: Medel (enskilda vandringar kan vara ansträngande)

Intresseanmälan: Till ulf.svahn@gmail.com

Kostnad: ca 3000 kr

Nyårsplocket 2023

Som traditionen bjuder kör vi vår klassiker nyårsplocket i Nyköping. Bra start på det nya fågelåret. Igen ska vi försöka slå det till synes omöjliga målet med 60 arter på nyårsplocket i trakten av Nyköping. Hittills har inget gäng lyckats lösa det även om antalet arter över tid är långt högre än 60. Rejäl kyla och gärna is långt ut på fjärdarna är bra förutsättningar. Som vanligt är det viktigt att gå in på hemsidans anslagstavla alternativt på Facebook för uppdatering. Vi har bara behövt ställa in en gång på grund av vädret, men man vet aldrig hur vädret blir.

Vi åker i egna bilar och reglerna för detta finns på hemsidan. Det får inte bli fler än tre bilar så antalet platser är begränsat. Fram till onsdagen den 21 december kan ni skicka er anmälan

till ulf.svahn@gmail.com. Lägg med ditt mobiltelefonnummer och om du har tillgång till bil.

Datum: Lördagen 7 januari

Plats: Trakten kring Nyköping

Tid: Samling 7:00 vid Sillekrog

Exkursjonsledare: Ulf Svahn

Svårighetsgrad: Medel (långa promenader kan förekomma)

Kostnad: Bilkostnad enligt ersättning för egen bil ca 350 kr per person

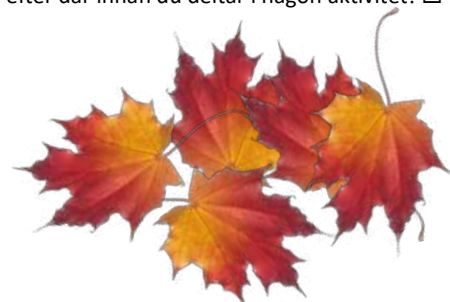
Föranmälan: Till ulf.svahn@gmail.com före 21 december max 3 bilar.

Regler för aktiviteterna

JOK:s aktiviteter omgärdas av vissa regler gällande samäkning, betalning, förannonsering, försäkringar, övernattnings och priser. Dessa regler finns att läsa i detalj på JOK:s hemsida.

Uppdateringar och ändringar

Programpunkter kan ändras av olika anledningar. De kan ställas in, eller flyttas i tiden eller platsen. Ibland lämnar vi öppet för sista-minuten-beslut. Alla dessa ändringar meddelas via vår hemsida, så var snäll och titta efter där innan du deltar i någon aktivitet! ☑

Ska områdena få permanent skydd?

I JOK-Bladet nummer 4:2021 nämnde Ulf Svahn att det utreds om huruvida områdena Stora Ängsnäs och Hästa Klack tillsammans med Ålsta Hage ska bli naturreservat i framtiden. Till detta bör JOK göra inventeringar liknande de som gjorts för Ålsta Hage, så att Järfälla kommun får ett ordentligt underlag för reservatsbildning. Ovan ser vi en karta över Stora Ängsnäs som visar kilen mellan Villastaden och Molnsättra, men gränsdragningen av det som ska skyddas är inte klart. Samma sak gäller för Hästa Klack som ses i kartan nedan. Där sätter kommungränsen rågången för vad som kan bli aktuellt som reservat. ☒

"Stockholm är ett av de län i Sverige med flest antal hotade skogsarter. Sedan 1850-talet har 37 arter försvunnit i länet och i dag listas 278 arter som hotade av SLU Artdatabanken. Av dessa missgynnas minst 133 av kalhuggning."

(Erik Hansson i *Upplevelser i Stockholms Natur*)

Apropå elöverföringen från norr till söder över Järva...

Ett utbyggt elnät kräver just utbyggnad. Det som berör oss på Järfvafältet nu är utbyggnaden av elnätet mellan Överby och Häggvik. Det är flera luftledningar med olika ägare som går söderut precis vid gränsen av reservatet längst upp i norr vid Mulltorpsmatningen och därefter österut över Ravalen. Kapaciteten i befintliga tre olika ledningar är idag för liten och måste uppgöras för att klara av de framtida behoven av el. Frågan har varit ute på remiss förut och JOK har beretts möjlighet att inkomma med svar. Den ägare som kommer ut med en förfrågan idag är Vattenfall. Tre olika förslag ligger på bordet. Grundprincipen är naturligtvis att i första hand inte påverka reservatet överhuvudtaget alternativt så lite som möjligt. JOK förordar förslaget som i hög grad drar kablarna i tunnel och som därmed får lägst påverkan på reservatet. ☒ (US)

Klippduvan klamrar sig fast fortfarande...

Tamduvans vilda "anfäder" (*Columba livia*) existerar fortfarande i några smärre "ädla" bestånd i Skottland, Irland, Färöarna och Medelhavet. Det visar en undersökning gjord av Oxfords universitet.

I övrigt har tidigare vidsträckt kolonier vid kuster och bergstrakter hybridiserat så mycket med förvildade stadsduvor, att de inte kan skiljas åt från dessa och därför inte kan betraktas som ursprungsformen. Undersökningen har utförts genom att man fångat in duvor i kolonier där man hoppats att finna ursprungliga klippduvor och ta deras DNA. På det viset har man kunnat skilja ut kolonier av klippduvor från kolonier med inblandning av stadsduva. Genom en kombination av expeditioner och samarbete med British Trust for Ornithology bird ringers, fångade forskargruppen både vilda duvor och förmodade klippduvor på platser som North Uist (Uibhist a Tuath) i Yttre Hebriderna, Orkneyöarna och Cape Clear Island.

Genom att sekvensera duvornas DNA kunde de visa skillnaderna mellan förvildade stadsduvor och klippduvor, och även mäta graden av korsning mellan artens två former. Resultaten bekräftade att klippduvorna i Storbritannien och Irland härstammar från den odomesticerade härkomsten från vilken alla vilda och tamduvor härstammar, med varierande grad av korsning. Klippduvor i Orkneyöarna har upplevt omfattande korsning med stadsduvor och riskerar att hybridiseras till den punkt de dör ut som en distinkt härstamning. Däremot förblir klippduvor i de yttre Hebriderna nästan fria från inflytande från stadsduvor. ☒

(Källa: Oxford University)

Vattenverk hotar bl.a. mindre hackspett...

I förra numret av JOK-Bladet beskrevs Görvålns naturreservat ingående i en artikel av Ingrid Stenman. Då kunde vi läsa historien om den unge *Carolus Linnaeus* som blev strandsatt på Koffsan och passade på att inventera floran där år 1731.

Utanför Koffsan ligger dubbelön Skäftinge holme/Lövholmen - två pga landhöjningen sammanväxta holmar, och där finns vattenverket som försörjer stora delar av Storstockholm med dricksvatten.

Nu kommer vattenverket att byggas ut och en betydande miljöpåverkan är att vänta. JOK har i samarbete med Naturskyddsföreningen i Järfälla sänt en skrivelse till kommunstyrelsen och påtalat vikten av områdets höga naturvärde, inte minst på grund av sitt värde för fågellivet, men hitintill utan resultat. Man verkar ha bestämt sig för att bygga ut just på de mest värdefulla stäl-lena. Att välja en annan plats är enligt kommunens samhällsbyggnadsdirektör inte aktuellt.

Under vår och sommar 2021 pågick en riksomfattande forskningstudie kopplat till Lunds universitet, vilken har presenterats i denna tidning (3:2021). Inventeringarna gjordes just på Lövholmen/ Skäftingeholmen av mindre hackspett och entita. Både biotop och artinventeringar gjordes och resultatet visade att holmarnas biotop

Foto: P-O Gråd

utgör mycket goda förutsättningar och fina habitat för den mindre hackspetten som också har flera revir där.

En naturvärdesinventering i området gjordes av Sweco på uppdrag av Norrvatten, själva fältinventeringen utfördes i augusti och oktober 2021. Av de nio delområdena klassades två med högt naturvärde, fem med påtagligt naturvärde och tre med visst naturvärde.

Trots att fynd från Artportalen skulle tas med i underlaget till rapporten finns inga sådana fynd medtagna. Tidpunkten för inventeringen – hösten – kan ju också tyckas märklig, då såväl spettar som andra fågelarter tytnat och en del flyttfåglar redan gett sig i väg. Den enda hackspett man registrerade var därför gröngöling.

Nu verkar Norrvatten, som äger vattenverket och Järfälla kommun, som också är intressent, ha grävt ner sig i skyttegravarna och bestämt sig för att inte ändra på de planer som i princip kommer att radera ut stora delar av de för naturen mest värdefulla delarna av ön. Det finns områden som skulle passa bättre ur ett naturvårdsperspektiv, med det örat har man nu propat igen fullkomligt. Vi kan bara hoppas att någon tar sitt förnuft tillfångna, men hoppet är svagt. ☒

Setts sen sist

Som vanligt vid den här tiden på året är det inte speciellt många nya arter som tillkommer. Fram till och med den 11 september har 172 arter observerats och rapporterats på Järvafältet. Det är en ökning med 4 arter sedan förra JOK-bladet 2022 2. Som vanligt är det frågan om sträckande fåglar som hörs eller syns på Järvafältet och då typiskt vid 30-meterskärret som ju är en mycket bra sträcklokal.

Ljungpipare

En ljungpipare sträckte förbi 30-meterskärret den 6 augusti. Det är ovanligt lite för att vara ljungpipare, men det gäller i skrivande stund och om man tittar bakåt genom åren är det snarare så att det är lite tidigt. Förra året hade vi exempelvis ljungpipare på våra sträckdagar och den sista var 3 oktober så det finns hopp om flera.

Det är närmast lite ovanligt att vi inte hade någon ljungpipare under våren. Under hela tvåtusentalet hade vi vårobservationer. Så det kan nog slås fast att det är en konsekvens av att flygfältet har bebyggts. Av de vårobservationer som vi haft genom åren har nämligen den allra största delen setts på flygfältet. Tyvärr en konsekvens av utbyggnaden och sannolikt kommer det att vara så framöver, att vi får vänja oss vid färre observationer av ljungpipare. Vi får hoppas på att de kan gå ned på ängarna vid Molnsätra gård framöver, men vad det är som gör att fåglar väljer vissa ställen före andra är svårt att komma underfund med.

Blåhake

Blåhaken är en typisk sensommar- höstgäst på Järvafältet. Den första upptäcktes vid 30-meterskärret den 24 augusti. Ett klassiskt ställe kanske av det skälet att väldigt många vet om det och går dit och letar. Därefter har flera setts fram till skrivande stund. Vid ett tillfälle den 5 september sågs hela 5 stycken olika individer nere vid ALU-bron på 30-meterskärret.

Det är inte bara på 30-meterskärret som det har setts Blåhake detta år, utan även vid Molnsätra gård, Hägerstalund, Hästa gårds groddamm och ett exemplar även vid Ravalen. Jämfört med 2021 är det ungefär likadant. Den första observerades då redan den 20 augusti och därefter fram till den 26 september. Även under 2021 sågs det blåhake både på norra och södra sidan.

Rödstrupig piplärka

Ytterligare en klassisk höststart som dyker upp i början av september och då naturligtvis på flytt. Det vanligaste är att den hörs locka när den flyger över eller att den stöts från marken och lockar i flykten. Fram till skrivande stund har vi fyra observationer från 30-meterskärret och Hägerstalund. Om vi tittar i perspektivet av 2000-talet är de tidigaste observationerna från slutet av augusti och de senaste från slutet av september. Det allra vanligaste stället är 30-meterskärret som dominerar totalt, men

observationer finns också från flygfältet, Säby strandäng och Hästa groddamm. Därutöver är det spridda observationer från andra håll. Lite talande för svårigheten med den här arten och hur snabbt det går är att det inte finns en enda bild på den från Järvafältet under hela perioden.

Lappsparrv

En lappsparrv observerades den 1 september på 30-meterskärret. Det är enda observationen i år. Det var inte mycket bättre förra året, men då fanns det en rastande fågel på Molnsätra som stannade kort och därmed blev observerad av fler personer. Det är ingen vanlig fågel vare sig på våarna eller höstarna även om den är något vanligare på hösten. 2015 står ut som ett år lite i särklass då en rastande lappsparrv stannade ett antal dagar på 30-meterskärret och blev föremål för flitigt fotograferande. Det här var dessutom i slutet på april till en bit in i maj och många skådare fick möjlighet att få in den på sina listor. Möjligen har det varit vanligare med rastande fåglar tidigare eller så är det bara den berömda slumpen som har gjort att de två senaste åren har varit magra. I så fall lär det väl öka igen till ett kommande år. Vi får helt enkelt vänta och se.

Kungsfiskare

Denna mycket färgstarka och närmast exotiska fågel är ingen vanlig gäst i våra vatten. Under 2000-talet har den rapporterats vid endast 12 tillfällen. En liten tendens är att vi sedan 2015 kan se en ökning. Möjligen går det bättre för kungsfiskaren kanske i takt med att det har blivit varmare vintrar. Något vi får återkomma till. Den har varit årlig hittills på 2020-talet. Den 12 september upptäcktes en rörlig kungsfiskare som sågs flyga fram och tillbaka vid kyrkdammen vid Järfälla kyrka. ☒

Vinterns matningar dubbelt så dyra!

Årets matningar kommer att bli en dyr affär för JOK och alla andra som matar fåglar. När de första priserna på exempelvis solrosfrön nu börjar dyka upp ligger de på en nivå som är dubbelt så hög som föregående år. Det är ingen främmande tanke att koppla den prisuppgången till kriget i Ukraina. Ukraina är en mycket stor producent av solrosfrön och därtill kopplade solrosprodukter. Vi som kan och tycker det är viktigt med våra matningar är välkomna att ge ett extra matbidrag så att vi kan hålla igång dem även i år. Enklast gör man det via att använda Swishfunktionen som finns på matningarna eller på hemsidan. Det går naturligtvis också att betala in via vårt pg-konto 580 132-9. Märk din gåva med "Fågelmat". ☒

Foto: Nils Eng

Posttidning B

JOK-Bladet
Båtsman Nähls Gränd 4
163 47 Spånga

Baksidan...

Spelande tjädertupp sedd från aktern. Foto: Leif Gustavsson, Knutby.